

موضوع:

اجتماعی: ۱۰ (سیاسی-اجتماعی: ۱۳۲)

گروه مخاطب:

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۱۲۷۸

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۳۲۲۴

کتاب‌های مجله فقه ۱/

جهان‌گردی دو فقه و تمدن اسلامی / جمعی از نویسندگان مجله فقه؛ تهیه مجله فقه - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۵.
[۵۰۰] ص - - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۱۳۷۸). کتاب‌های مجله فقه: ۱ (اجتماعی: ۱۰، سیاسی-اجتماعی: ۱۳۲)

ISBN 978 - 964 - 548 - 586 - 1 - ۱ رپال: ۶۳۰۰۰

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

ص.ع. به انگلیسی: Jam'ī az Nevisandegān-e Majallah-ye Fegh'h, Jahāngardī dar Fegh'h va Tamaddon-e Eslāmī [Travelling in Fegh'h (Islamic law) and Islamic Civilization

کتابنامه به صورت زیرنویس.

چاپ دوم: ۱۳۸۷.

۱. جهان‌گردی - جنبه‌های مذهبی - اسلام - مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۲. مسافرت (اسلام) - مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۳. جهان‌گردی - جنبه‌های قرآنی - مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۴. جهان‌گردی - احادیث. ۵. جهان‌گردان مسلمان. الف. فقه، مجله. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب.

۲۹۷/۶۵۵

ج ۹ / BP ۲۵۴/۶

۱۳۸۷

جهان‌گردی

در فقه و تمدن اسلامی

جمعی از نویسندگان مجله فقه

تهیه: مجله فقه

بوستاق
۱۳۸۷

بوستان کتب

جهانگردی
در فقه و تمدن اسلامی

- نویسنده: جمعی از نویسندگان مجله فقه • تهیه: مجله فقه
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی خوزستان علیه ق.م)
- چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب • نوبت چاپ: دوم / ۱۳۸۷
- شمارگان: ۱۲۰۰ • بها: ۶۳۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ✓ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائی)، ص ب ۹۱۷، تلفن: ۷۷۴۲۱۵۵ - ۷، شماره: ۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۷۷۴۴۲۴۶
- ✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب یا همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ✓ فروشگاه شماره ۲: تهران، خ فلسطین جنوبی، دست چپ کوچه دوم (پشت)، تلفن: ۶۶۴۴۰۷۳۵
- ✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ✓ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ✓ پخش پکتا (پخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ حافظ، نرسیده به چهارراه کالج، نبش کوچه پامشاد، تلفن: ۸۸۹۴۰۳۰۳
- ✓ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (ضمیمه برگه نظرخواهی آثار انتهایی کتاب)

پست الکترونیک: [E-mail:info@bustaneketab.com](mailto:info@bustaneketab.com)

دریافت پیام کوتاه (SMS): ۱۰۰۰۲۱۵۵

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

<http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سر ویراستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: مجتبی احمدی
- چکیده عربی: سبیه خانفی • چکیده انگلیسی: عبدالعزیز مطوریان • فنی: مصطفی محسنوفلی • حروفنگار: مجله خوزه
- اصلاحات حروفنگاری و صفحه آرایی: احمد مؤتمنی • نمونه خوانی: محسن طاهری و روح الله ماندگاری • کنترل نمونه خوانی: محمد جواد مصطفوی
- کنترل فنی صفحه آرایی: سید رضا موسوی منش • طراح جلد: سعید نجابتی • نظارت و کنترل: عبدالهادی الشرفی • آماده سازی: مهدی مظفری • سفارشات چاپ: علی عزیزاده و سایر همکاران • امور چاپ: مجید مهدوی و سایر همکاران
- رئیس مؤسسه لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سید محمد کاظم شمس

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
سیر در آفاق نکته‌ها و بایسته‌ها	۱۵
جایگاه ما	۱۸
هدف فرهنگ یا اقتصاد	۱۹
بایسته‌ها	۲۰
۱. برنامه‌ریزی کلان	۲۰
۲. دگرگونی باورها	۲۱
۳. ارائه پاسخ‌های روشن مذهبی	۲۱

فقه و صنعت جهان‌گردی (علی اکبر کلاتری)

فقه و صنعت جهان‌گردی	۲۷
جهان‌گردی در کتاب و سنت	۲۹
الف) جهان‌گردی در بررسی قرآنی	۲۹
ب) سیاحت و جهان‌گردی از نگاه روایات	۳۴
حکم شرعی گونه‌های جهان‌گردی	۳۸
مشروع بودن صنعت جهان‌گردی	۴۱
نکته نخست	۴۱

۴۴	دفع یک توهم.....
۴۷	نکته دوم.....
۴۸	نکته سوم.....
۴۹	دفع یک توهم.....
۵۰	شرایط درستی قراردادهای جهان‌گردی.....
۵۲	واجب بودن فراهم کردن امنیت جانی و مالی برای جهان‌گردان.....
۵۶	لزوم پاسداشت ارزش‌های اسلامی از سوی جهان‌گردان در انتظار عمومی.....
۵۷	نبایدهای جهان‌گردان غیرمسلمان در دارالاسلام.....
۵۷	۱. وارد شدن در مساجد.....
۶۰	۲. سکنی‌گزینی در سرزمین حجاز.....
۶۱	حکم ورود جهان‌گردان غیرمسلمان به دیگر مکان‌های مقدس.....
۶۲	تعهدات شرعی و اخلاقی شهروندان مسلمان نسبت به جهان‌گردان.....

(ابوالقاسم یعقوبی)

گردش‌گری در قرآن

۶۷	گردش‌گری در قرآن.....
۶۸	دستورها و فرمان‌ها.....
۶۸	الف) واژه سیر.....
۷۴	ب) واژه سیاحت.....
۷۷	سیاحت و مسیح.....
۸۳	نمونه‌ها و الگوها.....
۸۵	ابراهیم مهاجر.....
۸۶	سفرهای فرزندان یعقوب علیه السلام
۸۷	موسی و خضر (دو گردش‌گر ناهمگون).....
۸۹	ذوالقرنین (یا الگوی جهان‌گردان).....
۹۲	نکته پایانی.....

اصل نخستین در برخورد با غیر مسلمانان (اسماعیل اسماعیلی)

۹۷	اصل نخستین در برخورد با غیر مسلمانان
۹۸	گردش گری و مسائل نوپیدای فقهی
۹۹	اصل برقراری رابطه با کافران
۱۰۱	الف) تعریف دارالاجلام
۱۰۶	ب) دار الکفر
۱۰۷	بررسی دلیل‌های دیدگاه نخست
۱۰۸	۱. دعوت به صلح و زندگی مسالمت‌آمیز
۱۰۹	۲. نبود اجبار در پذیرش دین
۱۰۹	۳. سفارش به نیکی با غیر متجاوزان
۱۱۱	۴. دعوت جهانی و جامعیت اسلام
۱۱۱	نتیجه مباحث گذشته
۱۱۳	بررسی دلیل‌های دیدگاه دوم
۱۱۴	۱. فراخوانی به جنگ و جهاد با کافران
۱۱۵	نقد و بررسی
۱۱۹	۲. روایات باب جهاد
۱۲۰	۳. بازداشتن از سستی و دعوت به صلح
۱۲۱	۴. کفر، انگیزه اصلی نبرد

بازدید جهان‌گردان غیرمسلمان از مکان‌های مقدس (محمد حسن نجفی)

۱۲۷	بازدید جهان‌گردان غیرمسلمان از مکان‌های مقدس
۱۳۰	دیدگاه‌ها
۱۳۲	دیدگاه فقیهان شیعه
۱۳۴	دلیل‌ها

۱۳۷	بررسی دلیل‌ها
۱۳۸	ناروایی ورود کافران به مسجدالحرام
۱۳۹	راه‌های گسترش حکم
۱۴۰	پاسخ:
۱۴۷	اجماع
۱۴۸	ورود کافران به دیگر مساجد
۱۴۹	۱. قرآن
۱۵۵	روایات
۱۵۸	اجماع
۱۶۰	مشهور بودن ناروایی ورود کافران به مسجد، در صدر اسلام
۱۶۱	پاسخ
۱۶۲	دیگر تأییدکننده‌ها
۱۶۳	دلیل‌های روایی ورود کافران به مسجد
۱۷۰	ریشه‌یابی فتوا
۱۷۱	رعایت حرمت و قداست
۱۷۳	سرزمین حجاز و منطقه حرم
۱۷۴	حرم امامان و امامزادگان
زنان و محدودیت‌های جهان‌گردی (محمد صادق مزینانی)	
۱۷۹	زنان و محدودیت‌های جهان‌گردی
۱۸۱	مشروع بودن گردش‌گری زنان مسلمان
۱۸۱	مشترک بودن زن و مرد در تکالیف الهی
۱۸۴	نتیجه*
۱۸۵	گردش‌گری یک ارزش اسلامی
۱۸۸	دلیل‌های مشروع نبودن گردش‌گری زنان

۱۸۸	آیات قرآن
۱۸۹	پاسخ
۱۹۲	۲. احادیث
۱۹۲	نقد و بررسی
۱۹۷	۳. مذاق شریعت
۱۹۹	نقد و بررسی
۲۰۴	سیره
۲۰۶	نتیجه
۲۰۷	محدودیت‌ها و شرایط
۲۰۷	رعایت عفاف و حجاب
۲۰۸	متانت در گفتار و رفتار
۲۱۰	اجازه همسر برای جهان‌گردی
۲۱۴	همراه محرم در سفر زن
۲۱۶	دیدگاه اهل سنت
۲۱۸	امنیت زن مسلمان در سیر و سفر
۲۲۰	زنان جهان‌گرد غیر مسلمان
۲۲۱	۱. پوشش زنان جهان‌گرد
۲۲۵	حکم ثانوی یا حکومتی
۲۲۶	ورود زنان کافر به مساجد و مشاهد مشرفه
۲۲۷	احترام متقابل
آمد و شد با جهان‌گرد غیر مسلمان (عباس مخلصی)	
۲۳۱	آمد و شد با جهان‌گرد غیر مسلمان
۲۳۵	معاشرت مسلمانان با کافران
۲۳۶	جایز بودن معاشرت

۲۳۷	کتاب و سنت
۲۳۷	۱. پذیرش صلح و همزیستی
۲۳۸	۲. بخشش و گذشت
۲۴۰	۳. پرهیز از ستم و دست‌اندازی
۲۴۱	۴. نیکی و احسان
۲۴۵	سیره معصومان
۲۴۸	توضیح
۲۵۰	فهم عقلی
۲۵۱	جهان‌گردی بستر ابلاغ دینی
۲۵۲	بهره‌گیری پیامبر ﷺ از موقعیت‌های جهان‌گردی
۲۵۴	حد و مرزهای آمدوشد با کافران
۲۵۴	* بازداشتن از گرایش و خود باختگی
۲۵۷	* بازداشتن از ارتباط با کافران مستکبر
۲۵۹	یک ادعای گزاف
۲۶۰	نگاه‌داشت آیین‌ها و قانون‌ها در آمد و شد
۲۶۰	سلام بر غیرمسلمان
۲۶۵	پاک بودن ذاتی اهل کتاب
۲۶۹	اشکال
۲۷۰	دعوت و میهمانی
۲۷۱	هدیه دادن
حقوق گردش‌گران غیرمسلمان در کشورهای اسلامی (سید احمد حسینی)	
۲۷۷	حقوق گردش‌گران غیرمسلمان در کشورهای اسلامی
۲۷۷	ضرورت توجه به بحث ارتباطات
۲۸۱	وضعیت کنونی جهان کفر

۲۸۲	اصول حاکم بر روابط.....
۲۹۲	اعتبار قراردادها تا پایان مدت.....
۲۹۲	فرق خُذعه و عَدْر.....
۲۹۳	فرق کافران هم‌پیمان با کافران حربی.....
۲۹۳	پیشینه جهان‌گردی.....
۲۹۵	نگاهی فقهی به موضوع جذب جهان‌گردان.....
۲۹۸	وظیفه غیرمسلمانان در کشور اسلامی.....
۲۹۹	حقوق غیرمسلمانان در کشور اسلامی.....
۳۰۵	آداب معاشرت و هم‌زیستی با غیرمسلمانان.....
۳۰۶	روابط انسان دوستانه با غیرمسلمانان.....
۳۱۶	فلسفه روابط.....

(علی اکبر ذاکری)

نگاهی به جهان‌گردی در تمدن اسلامی

۳۲۱	نگاهی به جهان‌گردی در تمدن اسلامی.....
۳۲۲	دوران تمدن اسلام.....
۳۲۷	جهان‌گردی در اسلام.....
۳۲۹	نقش گردش‌گری در تمدن اسلام.....
۳۳۲	اوج و فرود گردش‌گری در جهان اسلام.....
۳۳۴	جهان‌گردان مسلمان در دوران تمدن اسلامی.....
۳۳۵	انگیزه‌های جهان‌گردان مسلمان.....
۳۴۰	آثار جهان‌گردان مسلمان.....
۳۴۱	کتاب‌های جغرافیایی جهان‌گردان.....
۳۵۲	کتاب‌های تاریخ.....
۳۵۵	آداب و عقاید.....
۳۵۷	سفرنامه‌ها.....

۳۶۲	سفرنامه‌های عصر صفوی
۳۶۳	سفرنامه‌های شعری
۳۶۴	غرب‌رفتگان عصر صفوی
۳۶۶	جهان‌گردان غرب
۳۶۷	هدف‌های گردش‌گران غرب
۳۶۸	گروه‌های گردش‌گر غربی
۳۷۰	نخستین جهان‌گردان غرب در دوره اسلامی
۳۷۱	جهان‌گردان خارجی از قرن هفتم به بعد
۳۷۲	جهان‌گردان غربی عصر صفوی
۳۷۶	نتیجه

گردش‌گری در سیره معصومان و ابرار (سید عباس رضوی)

۳۸۱	گردش‌گری در سیره معصومان و ابرار
۳۸۳	الف) سیاحت‌های پیامبر و یاران
۳۸۸	ب) علی علیه السلام و گردش‌گری
۳۹۳	ج) سیاحت در سیرت دیگر امامان
۴۱۳	د) سیره معصومان در برخورد با جهان‌گردان

فقیهان جهان‌گرد (سید عباس میری)

۴۲۱	فقیهان جهان‌گرد
۴۲۴	آشنایی با چشم‌اندازهای دیدنی و آثار تاریخی
۴۳۲	فراهم‌سازی زمینه‌های وحدت
۴۳۹	زیارت و سیاحت
۴۴۴	پژوهش و تحقیق
۴۴۸	گردآوری جوامع روایی

۴۵۳		فراگیری و نشر دانش
۴۶۰		تبلیغ و ترویج دین

جهان‌گردی در

جمهوری اسلامی ایران، مسائل و نارسایی‌ها (سید محمد علی ابهری)

۴۶۹		جهان‌گردی در جمهوری اسلامی ایران، مسائل و نارسایی‌ها
۴۷۲		۱. آثار و بهره‌های جهان‌گردی
۴۷۲		آثار فرهنگی و علمی جهان‌گردی
۴۷۲		الف) انتقال مفاهیم عالی اسلامی به بازدیدکنندگان از ایران اسلامی
۴۷۴		ب) ایجاد حرکت و پویایی در فرهنگ جامعه
۴۷۵		ج) وارد کردن ضربه نهایی بر پیکر فرهنگ پست غربی
۴۷۶		آثار اقتصادی جهان‌گردی
۴۷۸		۲. توانایی‌ها و گیرایی‌های کشور ما برای جذب جهان‌گرد
۴۷۸		گیرایی‌ها و کشش‌های مذهبی و زیارتی
۴۷۹		گیرایی‌ها و کشش‌های فرهنگی
۴۸۰		گیرایی‌ها و کشش‌های باستانی و تاریخی
۴۸۰		گیرایی‌ها و کشش‌های طبیعی
۴۸۱		گیرایی‌ها و کشش‌های هنری، ادبی و علمی
۴۸۲		۳. نارسایی‌ها، دشواری‌ها و بازدارنده‌ها
۴۹۱		۴. راهکارهای پیشنهادی برای گسترش صنعت جهان‌گردی
۴۹۱		الف) گشودن گره‌ها و دشواری‌های فرهنگی موجود
۴۹۳		ب) کنترل چگونگی برخورد با جهان‌گردان
۴۹۴		ج) تلاش در جهت ایجاد و گسترش توانایی‌های لازم
۴۹۴		د) تلاش در جهت تبلیغ، انتخاب و جذب جهان‌گرد

سیر در آفاق نکته‌ها و بایسته‌ها

امروزه، جهان‌گردی از صنایع مهم درآمدزاست. بسیاری از کشورهای جهان که از آمدن گردشگران به سیاحت و آفاق‌گردی به داخل قلمرو خود، بیشترین درآمد خود را برآورده می‌سازند.

کشور ما، از چشم‌اندازگیری‌ها و کشتش‌های جهان‌گردی، از بهترین‌هاست. آثار تاریخی، چشم‌اندازهای طبیعی و اقلیمی، مکان‌های مقدس و مذهبی و... ایران، برای جست‌وجوگران سرزمین‌های زیبا و دیدنی، فرهنگ دوستان و اندیشه‌وران، مردم‌شناسان و دیرینه‌شناسان، بس دل‌پذیر و پرکشش است.

این که دیروز و امروز، از این موهبت خداوندی، بهره‌برداری درست نمی‌شد و نمی‌شود، ایران، سخت زیان دیده و می‌بیند.

افزون بر زیان مادی که از مجموع چهارصد میلیارد دلار درآمد جهان‌گردی، ایران سهم بسیار ناچیزی دارد، در مقوله فرهنگ هم، کشور ما بسیار خسران کرده است. فرهنگ پرمایه و سرشار اسلامی ما، اگر از این حصار به درآمد و مورد مطالعه و ژرف‌اندیشی دیگر ملت‌ها و قوم‌ها و نژادها قرار بگیرد، چه بسا، خیلی زود بر عالم و آدم، سایه بگستراند و دگرگونی بیافریند.

فرهنگ و آموزه‌های اسلامی، اگر به پویش و حرکت درآیند، و به رودهای بزرگی جهانی فرهنگ‌ها و آداب سرازیر شوند، به خاطر شفافیت و درخشش و زلالی که دارند، درخشش و زلالی می‌آفرینند و چه بسا در آن سوی مرزها، دست‌های توان‌مندتر و اندیشه‌های همه‌سونگرتر و تیزتری، به اسلوب و روش بهتری از ما، به گسترش آن بپردازند و از این گوهر ناب، به گونه بهتر و خوش‌آیندتری پاس بدارند. تمدن‌ها، از هجرت‌ها پا گرفته‌اند. اندیشه‌ها، با حرکت و جابه‌جایی، به آغوش مام خود فرو افتاده و به دست گوهرشناسان رسیده و زمینه رشد و بالندگی خود را یافته‌اند.

چه بسا اندیشه‌ای در سرزمینی به بار نشیند، رشد نکند و شکوفا نشود، ولی در اقلیمی دیگر، زود شاخ و برگ بگیرد و به بار بنشیند.

آیا تشیع، از همین‌گونه اندیشه‌های ناب نیست؟ تشیع در زادگاه خود، نبالید، سایه‌نگستراند و اما هزار فرسنگ دورتر، یعنی در ایران، گویی در آغوش مام خود قرار گرفت که چنین پرشتاب رشد کرد و به بار نشست و سایه مبارک خود را بر جای‌جای این سرزمین و بر همه کوی‌ها و برزن‌ها، گستراند.

آیا این دگرگونی بزرگ تاریخ، جز این است که از هجرت سرچشمه گرفته است؟ انسان‌ها از گذشته دور، در هجرت‌ها، به فرهنگ توجه بیشتری داشته‌اند، تا اقتصاد، و این را می‌شود از مطالعه زندگی هجرت‌گران بزرگ به خوبی فهمید.

بسیارند هجرت‌گران و سیاحان بزرگی که بذر اندیشه و آیین و دین خود را در دورترین نقطه زمین افشاندند و سال‌ها بعد روئیده و رشد کرده و به بار نشسته است.

در هر سرزمینی که آمدوشد مهاجران و هجرت‌گران در آن زیاد بوده، مدنیت و تمدن از دل خاک آن سرزمین روئیده و در شهر و دیاری که چنین تکاپویی نبوده و

درای کاروان‌ها به گوش نمی‌خورده، در سکوت فرو رفته و پژمرده است.

سریان یابی دانش‌ها و تجربه‌ها از دیاری به دیاری و از شهری به شهری، بشر را از تاریکی به در می‌آورد و به روشنایی راه می‌نمایاند و این مهم، جز با هجرت و دشت و صحرا و کوی نوردی انسان‌های جست‌وجوگر و دانش دوست و علاقه‌مند به روزنه‌های جدید و نقبی به دنیا‌های دیگر، پانمی‌گیرد.

امروز، با وجود پیش‌رفت شگفت‌انگیز صنعت ارتباطات و آسانی دستیابی انسان امروز، به دانش‌ها و تجربه‌ها و فرهنگ‌های بشری، حتی دیدن آثار تاریخی و طبیعی در دورترین سرزمین‌ها، با گیرنده‌های خود، شوق و علاقه به جهان‌گردی، نه تنها در آنان کم‌نشده است که نسبت به گذشته، هم از نظر کیفی و هم از نظر کمی، رشد فزاینده‌ای داشته است و به عنوان یک صنعت در جامعه‌های بشری و رشته علمی از علوم انسانی، جای خود را میان دانش‌ها، پیدا کرده است.

امروز، کاوش‌گری و تنوع‌طلبی، انسان‌ها را از این سوی جهان، به آن سو می‌کشاند. انسان‌ها می‌خواهند خود، به گونه‌ای مستقیم و بی‌واسطه، با حقایق و هست و بودها، روبه‌رو شوند؛ به ویژه آن که صنعت ارتباطات، بسان دیگر دانش‌ها و فن‌های بشری، مورد سوء استفاده و تجاوز زورمداران قرار گرفته و با تمام توانایی‌هایی که در رساندن واقعیت‌ها دارد، در واژگونه و تحریف واقعیت‌ها نیز دارد و مورد بهره‌برداری ناشایست قرار می‌گیرد و این حرکت، روز به روز بر جو بی‌اعتمادی می‌افزاید. از این روی، انسان امروز می‌خواهد بی‌واسطه، همه چیز را خود ببیند.

این است که جهان‌گردی در دنیای امروز، جایگاه خود را هم‌چنان حفظ کرده و از مهم‌ترین راه‌های صدور فرهنگ شناخته می‌شود و دولت‌ها روی آن به گونه جدی سرمایه‌گذاری می‌کنند.

جایگاه ما

کشور ما، جدای از آثار ارزش‌مند هنری و فرهنگی و بناهای تاریخی و زیارتی، هم اکنون، نخاستگاه شگفت‌انگیزترین پدیده قرن، یعنی انقلاب اسلامی است. نظامی که بر پایه تفکری استوار شده بی‌مانند، نه به شرق گرایش دارد و نه به غرب، نه از شرق الگو گرفته و نه از غرب، به همه قدرت‌های بزرگ دنیا «نه» می‌گوید، در برابر همه زورگویی‌ها می‌ایستد، جان بر کفانی، همیشه و در هر آن، آماده جان‌نثاری در راه آرمان‌های آن هستند. مرگ در راه هدف‌های والای آن، برای آنان از زندگی شیرین‌تر است. با تمام توان، در هر شرایط، از مظلوم به دفاع برمی‌خیزد. عدالت را پاس می‌دارد. به قله‌های معنویت بالا می‌رود. از ناراستی‌ها و گزاف‌تاری‌ها و اخلاق‌های ناپسند و نادرست دوری می‌جوید و با آنها سخت مبارزه می‌کند و...

این پدیده‌ای است شگفت در دنیای امروز و برای همه کسانی که در پی حقیقت هستند و یا از روی کنجکاوی می‌خواهند از آن آگاه شوند و زوایای آن را بررسند، سفر به این دیار خیزش و پویس و رستاخیز، از گیرایی و کشش ویژه‌ای برخوردار است. از همه مهم‌تر، آشنایی با زندگی بزرگ‌مردی که در دنیای کنونی، که همه چیز در ید قدرت قدرت‌مندان قرار دارد و بی‌اشاره و اختیار آنان، دست‌کم به پندار و گمان خودشان، پانمی‌گیرد و رخ نمی‌دهد، چنین معجزه شگفتی را آفرید و طلسم شب را شکست و از دل تاریکی نقبی به دنیای روشن روشن زد.

هر کس، در هر گوشه جهان، نسیمی از عطر انقلاب و خمینی عزیز، به او وزیده شده باشد، عشق سفر به ایران در دلش جای گرفته و آرزوی سفر به این دیار را دارد و می‌خواهد از نزدیک، این پدیده شگفت را، که همه معادله‌ها را بر هم زد و دست مکتب‌ها و ایسم‌هایی را، که ادعای نجات بشر را داشتند، رو کرد و به بن‌بست رسیدن

همه آنها را فریاد کرد، ببیند و راز و رمز این پدیده و خیزش زیبا و رمزآلود را کشف کند. هنگامی که این گیرایی، در کنار دیگر کشش‌ها و گیرایی‌های تاریخی، فرهنگی، زیارتی و... قرار می‌گیرد، ایران را در بالاترین جای از نظر گیرایی‌های جهان‌گردی قرار می‌دهد و برای مسلمانان و غیرمسلمانان سفر به ایران، شورانگیز و خاطره‌انگیز خواهد بود.

هدف فرهنگ یا اقتصاد

با توجه به دو نقش اساسی یاد شده، پیش از هر چیزی، باید بنمایانیم که هدف نخستین کدام است، اقتصاد، یا فرهنگ؟ اگر هدف اساسی، بهره‌وری‌های اقتصادی باشد و مقوله‌های فرهنگی در مرتبه‌های بعد قرار گیرد، چنین تفکری، هر چند به مقوله‌های فرهنگی نیز بها دهد، ولی به مرور زمان، کارهای فرهنگی رنگ می‌بازند؛ به ویژه آن‌گاه که در ناسازگاری با درآمد باشد که بی‌گمان قربانی خواهد شد و این همان چیزی است که مردم، صاحب‌نظران و علما از آن تشویش خاطر دارند و این تشویش خاطر بجا هم هست؛ زیرا اگر اصالت را به درآمد و بهره‌وری اقتصادی بدهیم و بیشتر روی نیاز مادی انگشت بگذاریم و از این صنعت چشم‌داشت مادی داشته باشیم، بسیاری از ارزش‌ها و آرمان‌ها در این گردونه، از مدار خارج شده و رنگ خواهند باخت و انقلاب از هدف‌های اصلی خود باز می‌ماند.

اما اگر اصالت را به بهره‌وری‌های فرهنگی بدهیم، سمت و سوی برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها، ارزش‌گذاری و فرهنگ محوری خواهد بود و همه حرکت‌ها و پویش‌ها، رنگ فرهنگی و ارزشی به خود خواهند گرفت. در این صورت، آمدن جهان‌گردان به سرزمین مقدس ما، نه تنها دغدغه و تشویش‌خاطری در پی نخواهد داشت که بهترین و رساترین، گیرنده‌ها و رساننده‌های پیام انسانی اسلامی انقلاب

خواهند بود. ناگفته نماند، اگر هدف در آمد بیشتر باشد و برای رسیدن به درآمد، از ارزش‌ها و فرهنگ ناب اسلامی خویش دست برداریم، با اندک دقتی در می‌یابیم با این چرخش، به هدف خود، که همان درآمد بیشتر باشد، نخواهیم رسید.

کشوری که سرمایه‌های معنوی خود را به تاراج بدهد، از بهره‌های مادی هم باز می‌ماند و جامعه‌ای که به ریشه‌ها چنگ نزند و از ریشه‌ها پاس ندارد، در درازمدت گرفتار اهریمن فقر خواهد شد.

ارزش‌ها و حرکت بر مدار آنها، چنین نیست که ما را از بهره‌های مادی باز دارند و از شکوفا شدن زندگی جلو بگیرند، بلکه پایه‌های زندگی و اقتصاد را استوارتر می‌کنند و مردمان را به چشمه‌های زلال و روشن برای برآوردن نیازهای زندگی راه می‌نمایانند.

پس این که کسانی بر این پندارند: اگر ما به باید و نبایدهای شرعی توجه کنیم و بخواهیم دستورهای اسلام و ارزش‌های اسلامی و فرهنگی را در همه زوایای حرکت جهان‌گردی بگسترانیم، صنعت جهان‌گردی برای ما درآمدزا نخواهد بود؛ نه به پیامدهای ناگوار و فقر آفرین و عزت بر باد ده بی‌توجهی به ارزش‌ها، درست پی‌برده‌اند و نه ژرفای باید و نبایدهای شرعی و ارزش‌های اسلامی را می‌شناسند. اینان اگر به زوایا و ژرفای باید و نبایدهای شرعی و ارزش‌های اسلامی پی‌برده بودند، درک می‌کردند که شکوفا شدن اقتصاد و پایدار ماندن این شکوفایی، در گرو توانا سازی بنیه‌های معنوی جامعه و گسترش ارزش‌هاست.

بایسته‌ها

۱. برنامه‌ریزی کلان

با توجه به اهمیت و نقشی که جهان‌گردی در فرهنگ و اقتصاد دارد،

برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های آن را باید مسئولان و کارگزاران بالای جامعه عهده‌دار شوند، تا با اشراف کامل و توانایی و قدرت بر تصمیم‌گیری، سیاست‌های کلی را ارائه و بر اجرای آنها، نظارت دقیق داشته باشند.

۲. دگرگونی باورها

بی‌گمان، مردم ما مخاطره‌خوبی از جهان‌گردان ندارند. مسافرانی که از کشورهای اروپایی و آمریکا، به مشرق زمین، از جمله کشور ما آمده‌اند، چون شماری از آنان انگیزه‌های نادرست و شومی داشته‌اند و مردم ما، چه آنان که با تاریخ آشنا هستند و چه آنان که از آگاهان و اهل تاریخ شنیده‌اند، تا نام جهان‌گرد را می‌شنوند، نخستین چیزی که از ذهن آنان می‌گذرد، فتنه‌انگیزی، جاسوسی و غارت میراث فرهنگی است.

آنان که دوران سیاه حکومت پهلوی را دیده‌اند، جهان‌گردان را شماری اوباش، ولگرد، هوسران و بی‌بندوبار می‌شناسند که در آن دوران، در جاهای خوش و آب و هوای این دیار، به کارهای خلاف دست می‌زده‌اند و مبلغ فرهنگ مبتذل و افسار گسیخته غرب بوده‌اند. دگرگونی باورها، کار آسانی نیست. این کار از عمل برآیدنی زحرف. این باور را نمی‌شود با چند سخنرانی از صفحه‌ذهن‌ها زدود. باید در عمل ثابت کرد که ایران امروز، ایران دیروز نیست. این جاء سرزمین شهیدان، دلاوران، ایثارگران، پیروان راستین اسلام و عاشقان خمینی است و میهمان سرزمین لاله‌ها، باید در شأن صاحب‌خانه باشد و آداب سرزمین لاله‌ها را به طور کامل پاس بدارد.

۳. ارائه پاسخ‌های روشن مذهبی

هر چند گردش‌گری، به گونه‌امروزین آن، صنعت به شمار می‌رود و دانشی را ویژه خود کرده، گزاره‌ای نوپیدا می‌نماد، ولی با پیشینه‌ای که در تاریخ و فرهنگ دارد،

گزاره‌ای نوپیدا نیست و قرآن کریم، به روشنی سیر در آفاق راستوده و روایات از فایده‌های آنها بسیار سخن گفته‌اند و بر همین اساس، مسلمانان، پیشتر از دیگر ملت‌ها، به آفاق‌گردی روی آورده‌اند و هم با روی باز از جهان‌گردان پذیرایی کرده‌اند که در تاریخ نمونه‌های بسیار دارد.

آن‌چه امروز برای جامعه علمی و مذهبی ما، دغدغه آفرین است و تشویش‌زا، پاسخ‌های درست و درخور، به پرسش‌ها و شبهه‌هاست و این که در تبادل‌ها و دادوستدهای فرهنگی، آن‌چه از سوی ما ارائه می‌شود، برخاسته و جوشیده از متن دین باشد، نه عرضه پیرایه‌ها و خرافه‌هایی به نام فرهنگ دینی و دادن پاسخ‌های سست به شبهه‌ها و پرسش‌ها.

از این روی، بایسته است که حوزه‌های علمیه و دانشگاهیان و فرهیختگان و اهل‌اندیشه، با همکاری و اشراف دولت محترم و ارگان‌های انقلابی و گروه‌ها و جمعیت‌های اسلامی، دست به دست هم بدهند و تشکیلات و بنایی را پی‌ریزند، تا از سرچشمه زلال و بی‌آمیغ و به دور از اندیشه‌های کدر و غبارگرفته، پاسخ به شبهه‌ها و گونه برخورد با جهان‌گردان و اندیشه‌ای که باید عرضه و از آن تبلیغ بشود، بجوشند و سریان بیابند.

در این تشکیلات، راهنمایان و کسانی که به گونه‌ای با جهان‌گردان سروکار دارند، هرکس در محدوده کار خود، به گونه دقیق آموزش ببیند و با آداب و رسوم ملی و مذهبی، آشنایی یابد. احکام و دستورها و معارف اسلامی را بیاموزد و آموزش ببیند که با جهان‌گرد مسلمان چه برخوردی داشته باشد و با غیرمسلمان چه برخوردی، مسلمان چه حقوقی دارد و غیرمسلمان چه حقوقی، رفتار با جهان‌گرد مسلمان در کشور اسلامی چگونه باید باشد و رفتار با غیرمسلمان چگونه، اینان از چه چیزهایی بازداشته شده‌اند و از چه چیزهایی بازداشته نشده‌اند، چه جاهایی حق ورود دارند و

چه جاهایی ندارند، چه تماس‌هایی را اجازه دارند و چه تماس‌هایی را ندارند و... امروز، رسالت حوزه‌ها، در روشن‌گری و ارائه پاسخ‌های دقیق، فنی و راه‌گشای فقهی است. اگر بناست از صنعت جهان‌گردی بهره‌برداری بهینه بشود، باید، از زاویه‌ای جدید به فقه جهان‌گردی پرداخت:

* برای در آمدن آنان به مکان‌های مقدس و مسجدها، با گوناگونی دیدگاه‌ها و مخالفت فقیهان پیشین باید دیدگاه کاربردی روشنی را ارائه داد که در عمل، سردرگمی و گرفتاری پدید نیآورد.

* گوناگونی دیدگاه‌ها در پاکی و ناپاکی غیرمسلمانان، در صنعت جهان‌گردی، برای دست‌اندرکاران کشور، دشواری‌ها و سردرگمی‌هایی زاپدید خواهد آورد و این مقوله، باید با بحث و بررسی‌های دقیق، روشن شود.

* مقوله دیگر این که چه رفتاری باید با جهان‌گردان غیرمسلمان، از جهت خورد و خوراک داشت. آیا آنان می‌توانند به مانند اهل ذمه از گوشت خوک و آن‌چه که در آیین خود آنان رواست، استفاده کنند، یا خیر؟

* زنان جهان‌گرد غیرمسلمان، چه محدودیت‌هایی در کشور اسلامی دارند؟ و زنان مسلمان جهان‌گرد، چگونه رفتاری باید داشته باشند.

و...

ما در این نوشتار که پیش روی دارید، تلاش ورزیده‌ایم، گام نخست را در پاره‌ای از این مقوله‌ها برداریم و زمینه را برای پژوهش‌های دقیق، فنی و راه‌گشا ارائه دهیم، به امید آن که مفید افتد.